
This is the **published version** of the master thesis:

Sampayo Corté, Marina; González, Sheila, dir. La introducció del Housing First a Catalunya i el seu efecte sobre l'enfocament dels serveis d'atenció al sensellarisme. 2021. (1419 Màster Universitari en Política Social, Treball i Benestar)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/258438>

under the terms of the license

Universitat Autònoma de Barcelona

FACULTAT DE CIÈNCIES POLÍTiques I DE SOCIOLOGIA

MÀSTER OFICIAL EN POLÍTICA SOCIAL, TREBALL I BENESTAR

CURS 2020-2021

La introducció del Housing First a Catalunya i el seu efecte sobre l'enfocament dels serveis d'atenció al sensellarisme

AUTORA: MARINA SAMPAYO CORTÉS

TUTORA: SHEILA GONZÁLEZ MOTOS

AVALUADOR METODOLÒGIC: FRANCISCO J. MIGUEL QUESADA

Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)
31 d'agost de 2021

RESUM:

El sensellarisme present als carrers, centres d'acollida i allotjaments de cada ciutat és una mostra de clara vulneració dels drets humans i de la dignitat de veïns i conciutadans a la qual cal donar resposta residencial efectiva, integral i humana. Des d'aquesta perspectiva es planteja la recerca entorn dels serveis d'atenció al sensellarisme enfocada a l'estudi de la influència de la metodologia Housing First en el mode d'atenció vigent, prenent com a focus l'òptica dels professionals.

Per aquest fi s'analitzen entrevistes realitzades a treballadors/es de programes emmarcats en el model d'escala amb diferents graus de familiarització amb Housing First. Es posa de manifest que si bé no s'ha donat una reformulació de les polítiques de resposta, s'observa que els principis d'atenció dels professionals han pres aproximacions de la nova metodologia. Es destaquen canvis en l'ús de la norma, l'anivellament de la relació en l'acompanyament, l'atenció a perfils de major complexitat i la cessió de control i espais de decisió a l'usuari. Tanmateix, obstacles i resistències en l'àmbit de l'habitatge i les polítiques socials, entre d'altres, limiten la posada en pràctica completa dels principis adquirits.

PARAULES CLAU:

Sensellarisme, Housing First, model d'escala, professionals de l'atenció.

RESUMEN:

El sinhogarismo presente en las calles, centros de acogida y alojamientos de nuestras ciudades es una muestra de la clara vulneración de los derechos humanos y de la dignidad de vecinos y conciudadanos a la cual cabe dar respuesta residencial efectiva, integral y humana. Desde esta perspectiva se realiza la investigación en torno a los servicios de atención al sinhogarismo enfocada al estudio de la influencia de la metodología Housing First en el modo de atención vigente, tomando como foco la óptica de los profesionales.

Para este fin se analizan entrevistas realizadas a trabajadores/as de programas enmarcados en el modelo de escala con distintos grados de familiarización con Housing First. Se pone de manifiesto que, si bien no se ha realizado una reformulación de las políticas de respuesta, se observa que los principios de atención de los profesionales han tomado aproximaciones de la nueva metodología. Destacan cambios en el uso de la norma, la nivelación de la relación en el acompañamiento, la atención a perfiles de mayor complejidad y la cesión de control i espacios de decisión a la persona usuaria. Sin embargo, obstáculos y resistencias en el ámbito de la vivienda y las políticas sociales, entre otros, limitan la puesta en práctica completa de los principios adquiridos.

PALABRAS CLAVE:

Sinhogarismo, Housing First, modelo de escalera, profesionales de la atención.

Índex

1.	Introducció.....	4
2.	Marc teòric.....	5
2.1.	Sensellarisme	5
2.1.1.	Mecanismes causals del sensellarisme	6
2.2.	Polítiques de resposta al sensellarisme	7
2.2.1.	Model d'escala o "tractament lineal"	7
2.2.2.	Models Housing First i Housing-Led	10
2.2.2.1.	Agència dels professionals dels serveis	12
3.	Disseny metodològic	14
4.	Context	17
4.1.	Marc normatiu.....	19
4.2.	Model de resposta a Barcelona	20
4.2.1.	Housing First dins el model de resposta de Barcelona.....	22
5.	Resultats de l'anàlisi.....	23
5.1.	Grau d'incorporació dels principis i valors de Housing First.....	23
5.2.	Percepcions de canvi vinculades a la influència de Housing First	26
5.3.	Obstacles i resistències a l'aplicació dels principis de Housing First.....	28
5.4.	Vivència de la professió i posicionament en el debat entre models	31
6.	Conclusions	33
7.	BIBLIOGRAFIA.....	37
8.	ANNEX	42
	Annex 1: Tipologia Europea de Sensellarisme i Exclusió Residencial (Categories ETHOS).....	42
	Annex 2: Guió de l'entrevista.....	44
	Annex 3: Graells de catalogació de les professionals entrevistades	46
	Annex 4: Document de consentiment informat.....	51

Introducció

Avui en dia s'estima que 700.000 persones dormen cada dia als carrers, centres d'emergència i allotjaments temporals arreu de la Unió Europea (Fondation Abbé Pierre i FEANTSA 2020). El sensellarisme, causat per múltiples factors, suposa un trencament en la vida de la persona portant-la a una situació d'extrema pobresa i exclusió residencial.

Al llarg del 2020, van morir a Barcelona més de 70 persones en situació de sense llar o que hi havien estat anteriorment, la mitjana d'edat dels quals estava 26 anys per sota de l'esperança de vida mitjana a Espanya (Arrels Fundació 2020a). Nombrosos estudis i programes d'incidència fan referència al debilitament de la salut física i mental i el detriment de la condició psicològica i emocional, entre altres efectes del sensellarisme en la persona (Fondation Abbé Pierre i FEANTSA 2020; Uribe 2014). Com sosté Leilani Farha (2016:9), anterior relatora especial de les Nacions Unides pel Dret a l'Habitatge, el sensellarisme “és un senyal d'alarma indicador que els estats han fracassat en la protecció dels drets humans dels més vulnerables de la societat”. Així doncs, és indispensable trobar respostes que facin efectiu el dret a l'habitatge, la sortida de la vulnerabilitat i la reparació de la dignitat.

És des d'aquesta perspectiva que s'empren la recerca entorn els serveis d'atenció al sensellarisme enfocada en els canvis i influència que suposa la introducció de la metodologia Housing First en un sistema de serveis estructurat des del model d'escala. Si bé estudis anteriors han posat el focus en l'avaluació del funcionament i resultats dels programes, aquesta investigació posa al centre a les professionals dels serveis en tant que agents essencials de l'atenció i l'adopció de noves influències. Concretament, l'objecte d'estudi és el canvi de mode d'atenció que es produeix des del punt de vista de les professionals dels serveis arran de la influència del Housing First.

Per portar a terme la investigació s'han realitzat entrevistes semiestructurades a professionals de l'atenció al sensellarisme, treballadors/es de programes emmarcats en un model d'escala amb diferents graus de familiarització amb Housing First. L'anàlisi d'aquestes entrevistes ha permès determinar el grau d'incorporació dels principis i valors de Housing First per part dels professionals, observar les seves percepcions de canvi i detectar obstacles i resistències a la posada en pràctica dels principis adquirits.

1. Marc teòric

A fi d'emmarcar la recerca es presenta el següent marc teòric format per dos blocs. En primer lloc, es traça una definició del terme sensellarisme i la seva operacionalització, així com s'exposen els mecanismes causals del fenomen. En segon lloc, s'aborden els dos models fonamentals des dels quals es tracen els programes i polítiques de resposta des de l'àmbit de l'habitatge.

1.1. Sensellarisme

El sensellarisme és la forma més exacerbada d'extrema pobresa i exclusió residencial, de la qual el sense sostre n'és la punta de l'iceberg d'una problemàtica més profunda (Busch-Geertsema 2010; Tosi 2010). El terme “llar” integra aspectes immaterials que determinen les condicions aptes per considerar com a tal el lloc de residència (Matulič Domandžič, 2015). Edgar et al (2004, citat a Busch-Geertsema, 2010) entenen la llar com el resultat de tres dominis: físic (espai sobre el qual s'exerceix la possessió exclusiva), social (permet privacitat i gaudi de relacions) i legal (disposar d'un títol legal d'ocupació). L'existència de carències en un o més d'aquests àmbits determina, una situació d'exclusió residencial.

De la superposició de carències en aquests dominis sorgeix un ventall de privacions i situacions d'exclusió interconnectades, que formen un contínuum de vulnerabilitats residencials des del sense sostre fins a inadequacions en les condicions de l'habitatge (Busch-Geertsema 2010; Tosi 2010). La diversitat de sensellarismes i contextos d'exclusió es classifica en quatre categories conceptuals de referència: sense sostre, sense llar, habitatge insegur i habitatge inadequat (Amore, Baker, i Howden-Chapman 2011; Busch-Geertsema 2010). És des d'aquesta recerca que l'Observatori Europeu del Sensellarisme elabora el 2005 la Tipologia europea de sensellarisme i exclusió residencial, o Categories ETHOS (veure annex 1), com a marc per l'harmonització de definicions i base per l'operacionalització del concepte (Amore et al. 2011; Baptista 2014; Busch-Geertsema 2010; FEANTSA 2005; Pleace et al. 2018; Tosi 2010).

1.1.1. Mecanismes causals del sensellarisme

Com a fenomen multidimensional de naturalesa dinàmica i contingent (Benjaminsen i Knutagård 2016), el sensellarisme sorgeix de la interacció complexa entre mecanismes causals tant de nivell estructural i institucional, com relacional i individual (Fitzpatrick 2005).

Quant a l'àmbit individual destaquen els problemes de salut física i mental i addiccions com el consum de substàncies i/o alcoholisme. Ambdós factors acostumen a anar de la mà de dificultats en el pla relacional o estructural. Per altra banda, són també rellevants aquells atributs personals que per discriminacions sistèmiques actuen com a agreujants del risc de vulnerabilitat i exclusió social, sent-ne exemple la identitat de gènere i l'origen migrant. Pel que fa als aspectes relacionals, acostumen a donar-se xarxes de suport social dèbils, situacions de violència de gènere, domèstica i/o familiar, així com trencaments traumàtics de relacions personals (Benjaminsen i Knutagård 2016).

Si bé les circumstàncies individuals es presenten com a preponderants en l'imaginari col·lectiu (Matulič Domandžič 2015; Sales 2014)¹, cal tenir present la càrrega dels condicionants estructurals que, sens dubte, tenen major incidència sobre persones amb vulnerabilitats individuals concretes (Benjaminsen i Knutagård 2016; Marpsat 2005; Tosi 2010).

Els factors estructurals es troben en l'encreuament entre un mercat d'habitatge amb una gran pressió i escassetat d'allotjament assequible i, un mercat de treball amb una alta precarietat que es manifesta en baixes intensitats laborals, remuneracions insuficients, desprotecció de l'economia submergida, etc. (Marpsat 2005). S'hi afegeixen els fluxos migratoris i les situacions de desigualtat, irregularitat, pèrdua de drets i processos administratius derivats.

Finalment, cal fer menció al nivell institucional definit pel context de polítiques i provisions de l'Estat del Benestar. S'afegeixen com a factors significatius el grau de cobertura de les polítiques per la població generals, les polítiques específiques

¹ En són raó el pes de l'estigma sobre les persones en situació de sense llar i la re-conceptualització de problemes socioestructurals en assumptes personals (Matulič Domandžič 2015; Sales 2014). Una re-conceptualització que no és precisament innòcua, ja que implica una individualització del risc i responsabilitat de les situacions d'exclusió, tant residencials com socials, que transfereix l'obligació d'adoptar mesures des de les administracions i la política pública vers l'individu (Sales 2014).

d'habitatge, els procediments administratius i coordinació entre serveis, així com l'efectivitat de les polítiques focalitzades (Síndica de Greuges de Barcelona 2020).

1.2. Polítiques de resposta al sensellarisme

Presentada la problemàtica, s'exposen els dos models principals de resposta al fenomen del sensellarisme, el model d'escala o de "tractament lineal" i la metodologia Housing First amb les seves versions Housing Led. Les polítiques i projectes actuals se situen en un ventall d'adaptacions particulars situades entre aquests dos models.

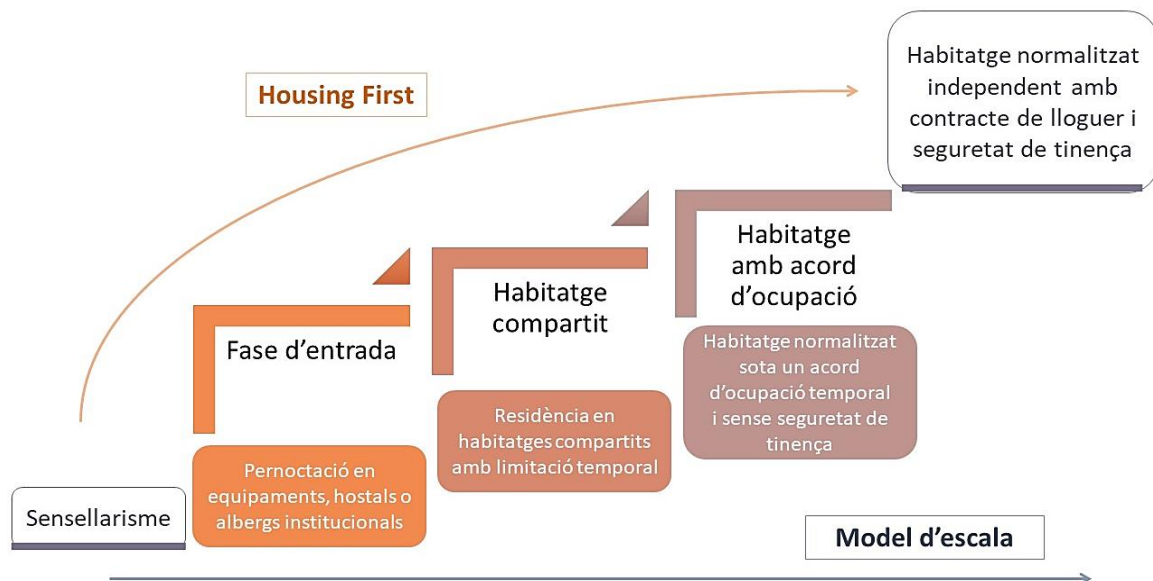
1.2.1. Model d'escala o "tractament lineal"

La lògica d'actuació del model "d'escala" o "tractament lineal" és el plantejament de l'ajuda a la transició d'una situació de sense llar a l'habitatge normalitzat en un procés lineal dividit en etapes a superar que determinen el tipus d'allotjament i la intensitat del suport socioeducatiu. Pren com a òptica una "concepció tutelar" de la persona sense llar, ja que es considera que necessita una pauta guiada d'aprenentatge i reestructuració de la seva vida a fi d'assolir les habilitats i condicions necessàries per a la reinserció social i residencial (FEANTSA 2012; Llobet i Aguilar 2016).

Així doncs, l'escala que conforma el procés es compon de quatre graons (FEANTSA 2012; Housing First Guide Europe 2016; Uribe 2014); en primer lloc, l'entrada als serveis d'atenció a través d'equipaments institucionals, hostals i albergs, només per la pernoctació. S'hi inicia el procés de suport i acompanyament, de manera que rere l'avaluació d'una certa estabilitat i adaptació de la persona se li ofereix la transició a la segona etapa. En aquest segon estadi la persona resideix en habitatges o pisos compartits tutelats per una institució i amb una limitació temporal. Se segueix incidint en el suport i seguiment socioeducatiu, el compliment de les normes i les condicions de residència. En tercer lloc, l'usuari accedeix a un habitatge normalitzat sota un acord d'ocupació temporalment limitat del qual no té la tinença. Aquesta modalitat presenta una relativa

independència i privacitat, ja que acostumen a ser habitatges individuals amb un grau de suport més baix. El darrer graó de l'escala és la inserció en el mercat d'habitatge convencional amb un contracte de lloguer normalitzat, independent i amb seguretat de tinença. Aquest estadi va de la mà de la reinserció laboral o l'autonomia econòmica estable fruit d'altres ingressos o rendes.

Figura 1: Model d'escala (o de transició lineal) i la metodologia Housing First per l'atenció al sensellarisme

Elaboració pròpia. Font: Llobet i Aguilar 2016, El Housing First. El dret a l'habitatge dels més vulnerables i FEANTSA 2012, On the Way Home?

La qualitat i privacitat de l'habitatge, les condicions d'estada i la intensitat del suport, queden supeditades al compliment del pla d'intervenció definit per l'equip professional d'atenció. S'hi demana l'adhesió al tractament, ja sigui la desintoxicació de substàncies i/o abstinència d'alcohol, així com el seguiment processos mèdics psiquiàtrics (Llobet i Aguilar 2016; Uribe 2014). Igualment, s'exigeix d'adhesió a la norma com a mètode per l'adquisició d'autonomia, habilitats i aprenentatge per seguir una estructura de vida i conductes normalitzades que demostrin la preparació per la vida emancipada ("housing readiness") (Manning i Greenwood 2019).

1.2.1.1. Resultats i debilitats del model d'escala

El model d'escala, política predominant de llarga trajectòria a les ciutats europees i nord-americanes (Benjaminsen i Knutagård 2016), dona resposta i atenció a un bon abast de la població sense llar (Uribe 2014). El seu segon èxit és la coordinació de serveis especialitzats que, en suma, presenten un ric ventall de recursos disponibles que adrecen necessitats diverses. Ara bé, aquest assortiment de serveis pot conduir a un desavantatge si s'experimenta com a fragmentació de l'atenció a la persona dificultant-ne el seguiment i la seva participació en un pla d'intervenció.

Una segona debilitat s'observa en la manca d'eficiència per assolir “sortides definitives i efectives del sensellarisme” (Uribe 2014:39). El mètode de treball basat en el control i la coerció té fortes implicacions, ja que crea punts d'estancament, retrocessos i repeticions cícliques en els processos d'usuaris que no arriben als llindars per avançar d'etapa o que rebutgen la rigidesa de les normes. (Housing First Guide Europe 2016; Manning i Greenwood 2019). L'aturada o “efecte porta giratòria”, bé pot provocar l'abandonament del programa per una erosió de la confiança i motivació de la persona atesa, bé porta a la “dependència del sistema de protecció social” (Uribe 2014:39). Aquests efectes es presenten amb més evidència en els casos de persones sense llar amb perfils d'alta complexitat o de llarga durada als quals el model no dona una resposta efectiva².

Davant d'aquestes limitacions i altres³, els models d'escala han anat acompanyant modificacions i perspectives influenciades pels nous models enfocats a la recuperació.

² L'exigència d'adhesió a tractaments de salut mental, si són prescrits, i l'obligatorietat d'abstinència d'alcohol i consum de substàncies, es presenten en molts casos com a llindars de difícil superació i el seu incompliment sancionat amb penalitzacions o inclús l'expulsió de l'allotjament marca patrons d'estancament o repeticions cícliques (Housing First Guide Europe 2016; Llobet i Aguilar 2016).

³ La centralitat del tractament i l'estabilització clínica, en ocasions, deixa al marge els aspectes psicosocials i relacionals oblidant l'òptica integral de la persona (Llobet i Aguilar 2016). Per altra banda, les característiques dels serveis i allotjaments tracen entorns durs on hi manca la privacitat i l'autonomia que, juntament amb el límit temporal de l'estada, minven l'estabilitat requerida per portar a terme un pla d'intervenció.

1.2.2. Models Housing First i Housing-Led

La lògica d'actuació dels programes Housing First és l'accés a l'habitatge “en primer lloc” sense condicions prèvies d'aprenentatge o procés (Housing First Guide Europe 2016; Llobet i Aguilar 2016; Uribe 2014). Junt amb l'habitatge, s'ofereix suport professional i serveis adaptats a les necessitats de l'usuari segons la pròpia elecció, essent una intervenció enfocada a la recuperació i centrada en la persona (Manning i Greenwood 2019; Uribe 2014).

Fruit de l'observació de les debilitats i crítiques del model d'escala, té lloc la formulació del Housing First amb el projecte estatunidenc “Pathways to Housing” desenvolupat el 1992 pel psicòleg Sam Tsemberis. Originalment, es concep com a programa focalitzat en persones amb altes complexitats de salut mental i/o drogodependència, posteriorment s'estén a altres situacions de sensellarisme (Housing First Guide Europe 2016). En virtut dels resultats i avaluacions positives s'exporta a Europa i es constitueix com a inspiració per la creació de nous programes (Housing First Guide Europe 2016; Llobet i Aguilar 2016).

L'interès per la incorporació d'elements i principis a contextos nacionals diversos i polítiques de resposta ja existents, dona lloc a la diversificació de propostes que es poden agrupar sota el terme “Housing-Led” (Llobet i Aguilar 2016). Els projectes resultants es classifiquen en dues variants: el model “pur” Housing First focalitzat en donar suport i sortida efectiva a perfils altament dependents i, el model “Housing First Light” que dona resposta a una varietat de perfils de menor complexitat enfocant-se en la inclusió social (Uribe 2014).

La Guia Housing First Europa (2016) determina que l'habitatge cal que sigui de domini exclusiu de la persona o unitat familiar, en un entorn normalitzat i separat dels serveis d'acompanyament i tractament. Tanmateix, les implementacions realitzades s'adapten al context i recursos disponibles, de manera que en moltes ocasions s'opta per l'habitatge congregat en un mateix entorn o edifici. Ara bé, es manté la seguretat de tinença a través de la signatura d'un contracte de lloguer amb la institució responsable, de manera que l'usuari ha de respondre als criteris comuns d'habitatge i no es condiciona a l'evolució del seu procés, a la participació en un tractament ni a l'abstinència d'alcohol o substàncies (Llobet i Aguilar 2016; Uribe 2014).

Si bé l'accés a un habitatge normalitzat, propi i assequible, digne i adequat és l'ingredient bàsic de Housing First, “la reintegració no pot ser garantida simplement pel real·lotjament” (Tosi 2010:231-32). Cal acompanyar l'accés a l'allotjament per una intervenció psicosocial que afavoreixi “la creació d'una llar en totes les seves dimensions” i que estimuli la formació d'una estabilitat vital per la persona garantint la sortida efectiva del sensellarisme (Tosi 2010:231-32).

Així doncs, la intervenció dels equips de suport es planteja des dels següents punts (Housing First Guide Europe 2016): l'elecció i control per part de les persones usuàries, l'orientació a la recuperació i reducció del dany, el compromís actiu sense coerció, la planificació centrada en la persona i el suport flexible i disponible durant el temps necessari.

El nou model suposa un canvi en la percepció de la persona sensellar, ja que parteix del reconeixement de l'autonomia i les capacitats de l'usuari en tant que persona amb dret a decidir sobre la pròpia vida, benestar i compromís. Des d'aquest canvi el Housing First planteja una innovació amb implicacions directes sobre l'allotjament i l'atenció (Gaboardi et al. 2019): la intervenció es construeix des de la relació i l'acompanyament, allunyant-se de la concepció tutelar del model d'escala (Llobet i Aguilar 2016).

L'acompanyament busca crear un espai de proximitat i confiança on emergeixin les motivacions i desitjos interns de la persona a fi que s'obri al “compromís actiu” vers la millora del seu benestar físic, mental, emocional i comunitari (Housing First Guide Europe 2016; Llobet i Aguilar 2016). Aquesta perspectiva de recuperació i reducció de danys s'oposa a la premissa del tractament, en tant que aspira a una millora de la situació de partida, des de les necessitats, ritmes, demandes i límits de la persona. No s'exigeix l'abstinència del consum de substàncies i/o alcohol, sinó que es busca anar reduint l'ús en la mesura que s'enforteixen la salut física i mental, els vincles socials, etc.

S'estableix com a requisit mínim el contacte setmanal, o regular segons es consideri, amb els equips de suport per tal de construir relació i oferir recursos per la recuperació segons el traçat conjuntament al pla de treball (Uribe 2014).

En definitiva, el model de Housing First i les seves variants Housing-Led presenten una innovació i canvi de paradigma no només en l'àmbit “programàtic”, sinó un canvi sistèmic en els principis que regeixen el marc conceptual i d'acció (Gaboardi et al. 2019).

Si bé els estudis recents el presenten com a innovació efectiva, cal considerar que el model es troba en fase d'implementació i adaptació, que se'n coneix l'efectivitat per a perfils d'alta complexitat, però resta per avaluar l'aplicació a altres situacions de sensellarisme (Manning i Greenwood 2019). A més, la trajectòria del model d'escala es presenta com a obstacle per la incorporació completa del Housing First, ja que exerceix una força preponderant en els marcs conceptuals de les persones responsables de les polítiques, de les professionals dels serveis i, inclús, en les persones usuàries (Llobet i Aguilar 2016).

1.2.2.1. Agència dels professionals dels serveis

L'adopció de perspectives Housing First suposa un canvi de paradigma en els principis i valors que regeixen l'atenció al sensellarisme. Tal canvi implica una reformulació del sistema i polítiques de resposta, on destaca com a peça clau l'adopció de la innovació per part dels professionals dels serveis que determinarà la seva acció en el tracte directe i aplicació pràctica del model (Llobet i Aguilar 2016; Manning i Greenwood 2019).

Resulta d'especial interès prendre com a referència el model d'anàlisi de les polítiques públiques de Subirats et. al. (2008:54) que proposa l'estudi d'aquestes “com el resultat de les conductes dels actors (parcialment) autònoms”, és a dir, des de la perspectiva de la conducta dels actors públics, entesa tant de manera individual com col·lectiva.

Els autors defineixen els actors públics com a persones físiques o jurídiques implicades en les diferents etapes d'una política, amb “els seus valors, interessos, mecanismes de defensa i amb capacitat d'innovació i adaptació” (Subirats et al. 2008:33). Si bé l'espai de les polítiques és estructurat per les institucions formals i informals, es conforma també de “zones d'incertesa” o “espais de llibertat” que proporcionen autonomia als actors per influir en la política pública des de la seva perspectiva (Subirats et al. 2008). D'aquí la importància, en matèria de polítiques d'atenció al sensellarisme, d'alinear els valors i principis dels professionals dels serveis amb els del model que s'implementa. La mirada que el/la professional tingui de la persona en situació de sensellar determinarà el grau d'autodeterminació i centrament en la persona, la preferència pel treball des de l'acompanyament de processos autònoms o des del control i la coerció (Manning i Greenwood 2019).

No obstant, l'alineació és complexa perquè depèn de múltiples factors, així com són diverses les motivacions d'acció d'un actor en política pública. Subirats et. al. (2008) parlen de “racionalitat situada” per assenyalar la suma de la incertesa i intuïció dels actors, les seves emocions i sentiments i el pes de les dinàmiques anteriors, amb el pensament racional i estratègic com a co-determinants de l'acció.

Pel que fa a professionals de llarg recorregut situats des d'un model d'escala que va prenent principis de Housing First, el repte està en l'acomodació de les noves perspectives dins d'un marc previ i en la reformulació de conceptualitzacions i modes de treballs adquirits del model anterior (Llobet i Aguilar 2016). Quant als treballadors incorporats a programes que ja compten amb innovacions Housing Led, el repte se situa en la dotació d'una formació inicial i continuada que permeti a la persona anar adoptant els coneixements i experiència específica que el model requereix (Olivet et al. 2010).

Així com és essencial l'alineació dels valors i principis individuals amb el model, és determinant la unió com a equip de treball en una mateixa direcció, compartint visió i integrant els valors en les pràctiques (Gaboardi et al. 2019). Davant la possibilitat de resistències i reptes com els mencionats que donin lloc a ambigüitats en els processos i modes de treballs, cal que s'apliquin mecanismes que fomentin l'orientació i alineació (Llobet i Aguilar 2016; Manning i Greenwood 2019). N'és exemple la creació d'espais de supervisió col·lectiva per l'anàlisi dels casos atesos i la reflexió sobre les pròpies pràctiques, de manera que es comparteixen sabers i eines, entre un equip freqüentment multidisciplinar, així com que es consolidin modes de treball propis i comuns (Olivet et al. 2010).

2. Disseny metodològic

La recerca existent sobre el sensellarisme ha buscat assenyalar les causes i efectes del fenomen, per tal de trobar respostes i polítiques eficaces. Han estat diverses les avaluacions dels programes d'atenció al sensellarisme, centrades en el funcionament i la capacitat de dotar de llar a les persones afectades. En aquesta recerca em proposo analitzar l'efecte de la influència del Housing First no sobre els usuaris dels programes, sinó sobre els responsables de l'atenció.

Tenint en compte la innovació en els principis d'atenció que suposa el Housing First i la importància de l'agència dels professionals, es considera l'estudi de la integració d'aquests principis per part dels professionals com a peça essencial de l'observació de la influència del nou model. En concret, la pregunta de recerca a què dono resposta és:

Com es modifica la perspectiva d'atenció al sensellarisme dels serveis de Barcelona a partir de la influència del Housing First?

En ella queden contingudes les dues variables principals de l'estudi. Per una banda, la perspectiva d'atenció al sensellarisme, com a variable depenent, s'estudiarà posant el focus en els principis i valors adoptats pels professionals dels serveis per a persones sense llar. D'altra banda, la influència de la metodologia Housing First s'estableix com a variable explicativa i, es pren com a punt central els principis i valors que introdueixen un canvi de paradigma respecte al model de "tractament lineal" o "d'escala".

Així doncs, es busca contribuir a l'obertura del camp d'estudi i indagar sobre l'òptica dels professionals, confiant que serà d'utilitat per l'aportació de noves visions sobre el procés d'implementació i influència de Housing First.

D'aquest propòsit global se'n deriven els següents objectius específics:

Objectiu 1: Determinar el grau d'incorporació dels principis i valors de Housing First per part dels professionals de l'atenció al sensellarisme.

Objectiu 2: Observar les percepcions de canvi dels professionals vinculades a la influència de Housing First.

Objectiu 3: Detectar possibles obstacles i resistències a la posada en pràctica dels principis i valors rebuts de Housing First.

Són tres les hipòtesis que aquesta recerca es planteja contrastar:

H₁: Al servei actual conviuen principis i valors de Housing First amb elements del model convencional d'escala.

H₂: La introducció de nous principis i valors del Housing First altera les pràctiques donant lloc a noves formes d'atenció.

H₃: Els recursos i processos condicionants de la implementació limiten la posada en pràctica completa dels principis i valors.

La investigació segueix a una metodologia qualitativa a partir de l'elaboració d'entrevistes semiestructurades a professionals dels serveis d'atenció al sensellarisme de Barcelona. La mostra s'ha seleccionat tenint en compte els següents criteris:

- Professionals amb un clar rol d'atenció i tracte directe amb persones sense llar.
- Diversitat de trajectòries: de major antiguitat i, per tant, que hagin conegut la transició del model d'escala al Housing First, i professionals directament incorporats a perspectives Housing First.
- Diversitat de tipologies de serveis residencials.
- Titularitat i finançament públic o privat del programa.
- Tarannà civil o religiós de les entitats.

Concretament, s'han realitzat entrevistes a set professionals de cinc entitats diferents⁴. Entre elles una exercia el rol de coordinació, quatre compatibilitzaven la coordinació amb l'atenció i dues tenien un rol exclusiu d'atenció directa. La majoria de les entrevistades superava els 5 anys de dedicació al sector, tres amb llarga experiència (superior a 10 anys), tres més entre els 5 i 10 anys, una professional de mitjana experiència (entre 5 i 1 any de recorregut) i una d'incorporació recent. Igualment, s'ha realitzat una entrevista a una persona voluntària amb càrrec de coordinació que, si bé no s'ha inclòs com a base per l'anàlisi, ha sigut punt de contrast i referència.

Totes les professionals provenen de programes privats de caràcter religiós o civil amb rerefons religiós i de finançament generalment privat, a excepció d'un de titularitat i finançament públic i de caràcter civil (veure taula 1). Pel que fa a la tipologia de recurs residencial s'ha comptat amb un Centre de Primera Acol·lida, un Centre Residencial

⁴ Veure annex 3: Graells de catalogació de les professionals entrevistades.

d'Atencions Bàsiques, també anomenat de baixa exigència, tres programes d'Habitatges d'Inclusió i un projecte d'habitatge sense suport socioeducatiu.

Taula 1: Resum de les característiques de les entitats

Titularitat	Privat	5
	Públic	1
Caire	Religiós	3
	Civil amb rerefons religiós	2
	Civil	1
Tipus de recurs residencial	Centre Primera Acollida	1
	Centre Residencial d'Atencions Bàsiques o "baixa exigència"	1
	Habitatges d'Inclusió Social	3
	Habitatge per a família autònoma	1
Finançament	Públic	1
	Majoritàriament públic	1
	Majoritàriament privat	2
	Privat	3
Volum de persones ateses	> 50 persones	2
	~ 30-20 persones	2
	< 10 persones	2

En tots els casos els programes s'emmarquen dins el model d'escala dominant en el sistema de recursos de l'atenció al sensellarisme de Barcelona. Així doncs, no s'ha entrevistat a professionals de programes de Housing First pur entès que l'interès recau en la influència d'aquesta metodologia sobre el conjunt de recursos prèviament existents. Amb tot, la mostra forma una imatge anàloga al teixit d'atenció al sensellarisme⁵, permetent una visió global a partir d'una selecció.

⁵ Prèviament a aquest estudi, s'ha elaborat una anàlisi de xarxes socials amb el programari Visone on queden mapades les diferents entitats d'atenció al sensellarisme membres de la XAPSELL. Aquest mapatge inclou la categorització de les entitats segons la seva titularitat, caire, finançament i tipologia de servei, de tal manera que s'obté una visió global de la composició del sector a Barcelona. Així, es pot afirmar la similitud de la mostra a la població d'estudi.

Les entrevistes s'estructuren en cinc blocs temàtics dels quals es desgranen preguntes específiques (veure annex 1).

- Bloc I: Conjunt personal de valors i principis que guien el mode d'atenció al sensellarisme.
- Bloc II: Vinculació amb els principis del model d'escala i del Housing First.
- Bloc III: Obstacles i resistències en la posada en pràctica dels principis i valors.
- Bloc IV: Percepció del canvi personal de valors, principis i pràctiques.
- Bloc V: Percepció sobre el context social i institucional entorn del sensellarisme.

Per a l'anàlisi s'ha fet servir Atlas.ti com a eina per la codificació de les transcripcions i la categorització dels codis mitjançant l'agregació jeràrquica (bottom-up). Posteriorment, s'ha disposat manualment la informació en quadres resum per tal de generar processos de sistematització i l'extracció de patrons i relacions que conformen els resultats de l'anàlisi.

3. Context

La darrera Enquesta a persones sense llar realitzada per l'INE (2012a) comptabilitzava el 2012 22.938 persones en situació de sense llar a l'Estat Espanyol. Tanmateix, ateses les limitacions de la recollida de dades, es perfila una realitat més profunda amb una oferta de serveis totalment absorbida i escassa (Sales 2015). És així que les entitats socials d'atenció al sensellarisme van estimar que el 2017 a Espanya entre 30.000 i 40.000 persones es trobaven en situació d'exclusió residencial (Síndica de Greuges de Barcelona 2020).

Dins aquest context, Catalunya reuneix el 21,3% de la població sense llar de l'Estat (INE 2012b), sent Barcelona la ciutat de major concentració. Fruit de la recollida de dades de centres i serveis, els recomptes i censos realitzats per la XAPSL, el Servei d'Inserció Social de l'Ajuntament (SIS) i Arrels Fundació la ciutat disposa d'estadístiques actuals

amb què s'elabora la següent taula de xifres desagregades segons les Categories ETHOS (taula 2)⁶.

Taula 2: Nombre de persones sense llar a Barcelona segons les Categories ETHOS

Categoria Conceptual		Categoria operacional	Dades de persones
SENSE SOSTRE	1	Viure en un espai públic (sense domicili)	1.239 (1027 ^a)
	2	Pernoctar en un alberg i/o forçat a passar la resta del dia en un espai públic	259
SENSE LLAR	3	Estada en centres de serveis o refugis (hostals per a sense llar que permeten diferents models d'estada)	578
	7	Viure en allotjaments de suport (sense contracte d'arrendament)	760
HABITATGE INSEGUR	8	Viure en un habitatge sense títol legal (viure temporalment amb familiars o amics de manera involuntària, viure en un habitatge sense contracte d'arrendament – s'exclouen els ocupes)	562
HABITATGE INADEQUAT	11	Viure en una estructura temporal	836 (536 ^b) (498 ^a)
Total aproximat segons les dades recollides			4.234

Font categoria 1 i 11: Recompte d'Arrels Fundació el 14 de maigs de 2020.(Arrels Fundació 2020b).

Font categories 2, 3, 7 i 8: Diagnosi 2019. El sensellarisme a Barcelona. Evolució i joves en situació de sensellarisme, de Inés et. al. (2019)

^a Dada de de Inés et. al. (2019)

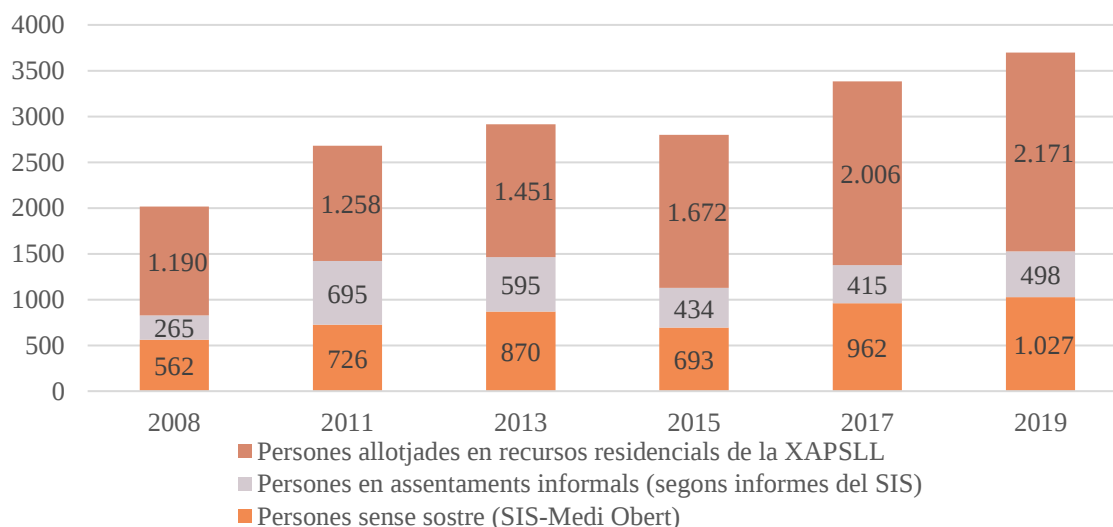
^b Dada de l'Ajuntament de Barcelona i la XAPSL (2018)

⁶ El perfil sociodemogràfic presenta una divergència per gènere, mentre els homes formen el 85% de la població sense sostre (Arrels Fundació 2020), la proporció de dones augmenta entre les persones allotjades als equipaments, un 29,41% (de Inés et al. 2019). La franja d'edat majoritària, tant de persones sense sostre com d'allotjades, es troba entre els 35 i 55 anys, i destaca l'increment en els darrers anys del sensellarisme entre els joves (Arrels Fundació 2020; de Inés et al. 2019). La temporalitat mitjana se situa entre els 5 mesos i els 3 anys en situació de sense sostre.

S'observa també una sobrerepresentació de la migració en el sensellarisme, sent el 39% de les persones sense sostre i el 52,3% de les allotjades provinents de països extracomunitaris (Arrels Fundació 2020; de Inés et al. 2019). Pel que fa a la situació econòmica, prop del 40% de les persones ateses per equipaments de la XAPSL no disposa d'una font d'ingressos i només el 9,3% obté remuneracions del treball (de Inés et al. 2019:23). Altres reben prestacions per motius de discapacitat o jubilació, són receptors de rendes garantides de ciutadania entre d'altres ajuts i fons d'ingressos.

Quant a l'evolució de les dades, destaca un increment sostingut durant la darrera dècada de persones en situació de sense llar i exclusió residencial, que evoluciona en paral·lel a l'augment de la cartera de serveis d'atenció i places d'allotjament (Sales 2019). Concretament, els recomptes d'Arrels Fundació (2020b) presenten un augment del 80% de persones sense sostre entre 2008 i 2020, alhora que la XAPSL·L ha passat d'allotjar a 1.190 persones el 2008, a donar allotjament a 2.171 el 2019 (de Inés et al. 2019).

Gràfic 1: Evolució del nombre de persones sense llar a la ciutat de Barcelona

Elaboració pròpia amb dades de Diagnosi XAPSL·L 2019, de Inés et. al. (2019:18)

3.1. Marc normatiu

En l'àmbit institucional destaca l'impuls del reconeixement de la problemàtica per part dels ens europeus (Uribe 2014)⁷, així com l'exigència als Estats Membres de la Unió d'elaborar estratègies nacionals (Comitè Europeu de les Regions 2014). Espanya crea l'any 2015 l'Estratègia Nacional Integral per les Persones Sensellar 2015-2020 (Gobierno de España 2015), primer marc general de treball amb el sensellarisme en l'àmbit espanyol. S'hi estableix explícitament la implementació progressiva de Housing First, en paral·lel

⁷ És rellevant la *European Consensus Conference on Homelessness: Policy Recommendations* celebrada el desembre de 2010, en la qual es va buscar una definició i tipificació del sensellarisme, així com es van formular els objectius generals i un posicionament per part de les institucions europees (Uribe 2014). Igualment, el Comitè Europeu de les Regions (2014) recull la necessitat d'establir sistemes de recollida de dades, serveis d'atenció, objectius i mètodes d'avaluació en els programes d'atenció. També subratlla la prioritat d'implementar metodologies de Housing First i Housing Led, acció preventiva i protecció de l'exclusió.

amb els recursos en funcionament (Gobierno de España 2015). Tanmateix, no se li ha assignat cap pressupost ni s'han obert vies d'implementació (FEANTSA 2019; Uribe 2014)⁸.

En l'àmbit català, s'elabora al 2010 el Model d'Atenció a les Persones Sense Llar⁹ que, si bé la seva aplicació va ser frustrada pel període de retracció econòmica, va propiciar l'adopció d'un dictamen que “dotava de marc legal a l'obligació de dotació de serveis als municipis” (Uribe 2014:9)¹⁰.

En el terreny local, l'Ajuntament de Barcelona desenvolupà al 2016 el Pla de Lluita contra el sensellarisme, vigent fins al 2020, on es defineix l'enfocament vers el dret a l'habitatge, la prevenció estructural i la centralitat de la persona (Ajuntament de Barcelona 2017; Síndica de Greuges de Barcelona 2020). Reconeixent l'alta demanda i pressió sobre els serveis, el pla ha buscat enfortir el treball en xarxa, incrementar els equipaments, recursos d'atenció i pressupostos assignats (Ajuntament de Barcelona i XAPSLL 2018)¹¹.

3.2. Model de resposta a Barcelona

Barcelona presenta un model d'atenció al sensellarisme basat en la coordinació entre el sistema de serveis públic i la iniciativa social privada. Es plasma, per una banda, en l'externalització de serveis mitjançant la concertació i els convenis amb entitats i, per altra banda, per mitjà del treball coordinat de la Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar (XAPSLL) (Domandžić, Cabré, i García 2016; Síndica de Greuges de Barcelona 2020).

La XAPSLL es constitueix al 2005 fruit de la determinació de l'Ajuntament i entitats del Tercer Sector per “enfortir la capacitat d'organització, coordinar esforços i recursos a fi

⁸ Cal destacar que si bé l'Estratègia estableix un marc, les competències de les polítiques d'atenció al sensellarisme, emmarcades en els Serveis Socials, romanen en les administracions autonòmiques i locals (Gobierno de España 2015).

⁹ El model proposa un sistema d'intervenció amb recursos proporcionals a cada municipi, així com aspira a donar cohesió i organització als ajuntaments amb estratègies ja en marxa (Uribe 2014).

¹⁰ Posteriorment, al 2016 s'arriba a l'Acord de Govern per orientar l'elaboració de l'Estratègia Integral per l'Abordatge del Sensellarisme a Catalunya, però tot i avançar-se una primera diagnosi i línies de treball, l'Estratègia està pendent de finalització (Síndica de Greuges de Barcelona 2020).

¹¹ En són exemple accions concretes com l'establiment d'expedients unificats per la coordinació de diversos serveis i la reforma d'espais per una millora qualitativa de l'atenció (Ajuntament de Barcelona i XAPSLL 2018; Síndica de Greuges de Barcelona 2020).

de garantir una resposta integral al sensellarisme” posant l’aspecte residencial al centre des de l’òptica del model d’escala (Domandzič et al. 2016; Uribe 2014; XAPSELL 2017).

Les entitats membres de la XAPSELL possibiliten una diversificació dels serveis que es coordina i s’estructura en forma de “cadena integrada”, entesa com l’arranjament que facilita l’atenció integral a la persona a partir de la contribució de diferents serveis específics disponibles a la ciutat (Domandzič et al. 2016; Uribe 2014)¹². Aquesta diversitat de serveis i equipaments oferts a Barcelona s’agrupa, a grans trets, dins les sis tipologies següents. En primer lloc, se situen els serveis d’atenció a les necessitats bàsiques, com menjadors socials i serveis per a la higiene, els quals donen resposta a necessitats de caràcter immediat preservant a la persona d’una major deterioració (Domandzič et al. 2016; Uribe 2014). Segonament, destaquen els Centres de Dia on es dona una atenció a necessitats com l’acompanyament mèdic, la formació, l’ocupabilitat i les relacions socials, servint de complement al pla de treball.

Les quatre tipologies restants pertanyen a l’àmbit residencial en el marc del model d’escala. Els Centres de Primera Acollida (CPA) són la porta d’entrada a iniciar un acompanyament amb el professional de referència i a l’establiment del pla de treball (Domandzič et al. 2016; Uribe 2014). Enfocats a perfils de major complexitat o cronificació, els Centres Residencials d’Atencions Bàsiques o de “baixa exigència” obren una via d’allotjament i recuperació a persones amb dificultats davant l’adhesió a plans de treballs o el compromís sostingut. En un nivell de major suport socioeducatiu es troben els Centres Residencials d’Inserció pensats com a recurs per l’assoliment de l’autonomia. En darrer lloc es troben els Habitatges d’Inclusió Social dirigits a finalitzar el procés d’adquisició d’autonomia i emancipació (Domandzič et al. 2016).

Altres recursos complementaris són les prestacions econòmiques -tant rendes i pensions, com ajuts específics a la mobilitat, alimentació, etc.-, els programes de suport a la inserció laboral i els serveis de suport per a l’accés a l’habitatge (Síndica de Greuges de Barcelona 2020).

¹² És preponderant en aquesta coordinació el rol de detecció i vinculació de les persones ateses als Serveis Socials del territori, així com als recursos oferts per les entitats (Síndica de Greuges de Barcelona 2020). El Servei d’Integració Social (SIS) n’és el principal responsable juntament amb els Centres de Serveis Socials i el Centre d’Urgències i Emergències Socials de Barcelona (CUESB), a més de les entitats prestadores. Igualment, resulta essencial l’atenció i seguiment concretat en l’elaboració de plans de treball adaptats a les possibilitats de cada persona, tasca duta a terme pel SIS i les entitats que ofereixen atenció integral.

3.2.1. *Housing First dins el model de resposta de Barcelona*

La influència de Housing First arriba a Barcelona als voltants de 2010 després d'un procés previ de qüestionament que porta a canvis per dignificar els equipaments i centrar la intervenció en la persona (Fortea i Herruz 2017). Mitjançant la participació de l'Ajuntament a la xarxa Eurocities i d'entitats de la XAPSLl a FEANTSA¹³, Barcelona es fa ressò de les noves corrents d'atenció i dels resultats de les implementacions de Housing First a altres ciutats. Es convida a experts en la matèria a dirigir sessions de treball i ponències i s'organitzen visites a equipaments i projectes amb metodologia Housing First d'altres països europeus (Fortea i Herruz 2017; Uribe 2014). Aquesta primera aproximació té implicacions en canvis conceptuals i terminològics que s'introdueixen en el treball i discussió de la XAPSLl i en les projeccions de l'atenció a futur (Uribe 2014).

És al 2014 que l'Ajuntament de Barcelona emprèn la implementació a la ciutat amb la planificació de Primer la Llar, un projecte de resposta residencial basat en el model pur de Housing First (Fortea i Herruz 2017)¹⁴. Es fa efectiu al 2015 amb el concurs públic que adjudica la gestió de dos lots de 25 habitatges individuals amb un contracte social vinculat a l'entitat qui signa el lloguer dins del marc del mercat privat (Domandžič et al. 2016; Fortea i Herruz 2017).

¹³ Federació europea d'associacions nacionals que treballen amb les persones sense llar (en francès: Fédération Européenne des Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri).

¹⁴ Paral·lelament, la Fundació RAIS inicia el Programa Hàbitat a Barcelona amb la firma de conveni amb l'Ajuntament (Fortea i Herruz 2017).

4. Resultats de l'anàlisi

4.1. Grau d'incorporació dels principis i valors de Housing First

4.1.1. Socialització amb Housing First

Com avantsala a la presentació de resultats, és essencial observar les vies per les quals les professionals han rebut la influència de Housing First i la intensitat d'aquesta. Convé recordar que les professionals entrevistades desenvolupen la seva tasca en recursos residencials emmarcats dins el model d'escala que regeix la xarxa de serveis de Barcelona¹⁵. Donada la diversitat de tipologies de serveis, les percepcions, influència i aplicació dels principis de Housing First presenten divergències.

A grans trets, destaca una major aproximació a Housing First entre les professionals d'habitatges d'inclusió i menor contacte en les d'equipaments de baixa exigència i el Centre de Primera Acollida (CPA), tot i pertànyer totes a una mateixa xarxa d'atenció al sensellarisme. És a dir, les professionals de serveis situats a la fase d'entrada del model d'escala -CPA, equipaments de baixa exigència, hostals, etc.- tenen menor possibilitat d'influència i, per tant, de fer seus els principis de Housing First.

La influència més manifesta es troba entre les professionals d'entitats on, paral·lelament als habitatges d'inclusió, s'han desenvolupat programes de Housing First pur. Essent projectes contigus dins la mateixa institució, les professionals obtenen influència interna i directa d'un canvi de metodologia que porten al seu terreny de treball. Altrament, la implementació de Housing First ha propiciat la participació del personal de coordinació en congressos internacionals i visites a projectes implementats, prenent-ne referències i visions incorporades després als propis equips.

La Xarxa d'Atenció a les Persones Sense Llar (XAPSLL) s'estableix com l'espai primordial de contacte amb Housing First, sent diversos els nivells de participació i influència. S'observa una lògica dimensional en tant que les professionals d'entitats amb

¹⁵ En cap cas s'ha entrevistat a professionals de programes de Housing First, ja que es tractaria d'aplicació directa dels principis i valors i no de la incorporació de la influència de Housing First.

estructures àmplies, major varietat de projectes i més presència a la XAPSELL, han participat de jornades de formació, trobades amb experts, reflexió interna i estudi dels models, a més del grup de treball en Housing First. Per altra part, les professionals dels equipaments de baixa exigència i del CPA presenten major llunyania als punts d'influència de Housing First degut a la reduïda estructura i recursos humans de l'entitat que dificulta la participació en espais externs, i per la tipologia d'atenció a les necessitats bàsiques del recurs.

4.1.2. Alineació dels principis de treball de les professionals amb Housing First

Donat que el Housing First implica una innovació en el conjunt de principis i valors que guien l'atenció, sumat a la importància de l'agència dels professionals per a la seva incorporació, convé observar el grau d'alineació entre els principis del model i els dels actors.

En primer lloc, convé assenyalar un seguit de consensos clars entre les professionals entrevistades vers principis de Housing First. Es fa explícit el dret a l'habitatge com a dret humà desvinculat de principis meritocràtics, considerant l'habitatge espai d'estabilitat des del qual iniciar processos de canvi. Aquesta perspectiva de drets comporta un canvi de visió de la persona atesa, deixant enrere els judicis de valor i reconeixent a la persona com a mereixedora d'uns estàndards de vida en tant que ciutadana. Encara més, es busca l'apoderament de la persona i l'autoidentificació com a subjecte de drets, recollit en les següents paraules: “ja no dormo al carrer, però com a persona tinc dret a tenir un espai propi, a tenir una vida pròpia i a anar millor, no quedar-me amb això.” (professional C).

Des d'aquest reconeixement es fomenta el principi de compromís actiu i sense coercions. L'acompanyament situa la persona al centre de la intervenció, sent primordial l'escolta i la facilitació de recursos i eines sense imposar una direccionalitat al procés personal. Les professionals enfoquen la intervenció cap a la recuperació de la persona i l'increment de la seva autonomia, buscant l'emancipació dels serveis: “el que volem treballar és que puguin arribar, no sé si a viure soles, però a viure pels seus propis mitjans. I és intentar capacitat per això” (professional E).

Es procura establir espais de decisió pròpia i informada en l'establiment del pla de treball i es fa palès la responsabilitat i protagonisme de la persona usuària: "són ells els que han de decidir què volen fer. Tu acompanyes en aquesta decisió, ni t'avances, ni prens la decisió per ells" (professional A3).

Si bé les professionals conflueixen en el principi d'elecció i control de les persones ateses sobre el propi procés, en el recurs de baixa exigència i el CPA destaquen trets clars de model d'escala quant a l'establiment de pautes d'aprenentatge guiat i horaris que regulen la vida diària de la persona.

"s'han de dutxar quan toca, s'han de canviar els llençols quan toca, han d'anar a menjar on toca, han d'anar al metge quan toca i s'han de prendre les medicacions quan toca. [...] Això és lo mínim, mínim que es demana." (professional C).

Es pren una aproximació més directiva, amb certa visió tutelar i menor autonomia pròpia del model d'escala, tot i que es manté el treball des del vincle, el respecte per la llibertat i la responsabilitat individual. Com a contrast cal afegir que els usuaris del recurs de baixa exigència presenten un perfil cronificat i d'edat avançada que podria ser elegible per un programa de Housing First.

Quant al principi de separació contractual entre l'habitatge i el tractament, es donen dues visions entre les professionals d'habitatges d'inclusió. Per una part, s'expressa la voluntat de seguir el principi limitada per la responsabilitat de gestió dels contractes que condicionen l'acompanyament:

"Al final, quan tu acompanyes i ets gestor de l'habitatge, el que pesa és que ets gestor, això és una realitat." "Per molt bé que fem la nostra feina, per tot el que tu vulguis, sempre queda el dubte de fins a quin punt aquella persona vol ser acompanyada o no." (professional A1).

Aquesta visió no és generalitzada als habitatges d'inclusió doncs altres dissenteixen de la separació contractual establint una vinculació explícita entre l'allotjament i l'acompanyament, visió més propera al model d'escala: "hi ha una norma molt bàsica que és la vinculació de l'estància al pis amb el compliment dels pactes amb el pla de treball" (professional E).

Pel que fa al consum de substàncies i alcohol, en tots els casos es prohibeix dins l'allotjament, però no s'exigeix l'abstinència com a condició d'entrada al recurs. Les

professionals exposen com a principi de treball la reducció de danys i esperen una vinculació als serveis d'atenció a la drogodependència sense exigir l'adhesió al tractament. Si bé les entrevistades expressen no treballar amb una limitació temporal fixa, tampoc es tracta de recursos finalistes, sinó d'espais de pas en el procés de millora entesos en la lògica del model d'escala. No obstant això, se segueix el principi d'adaptació a la persona amb un suport flexible fent atenció a les particularitats i moments del procés personal.

Globalment, s'observa una tendència a l'alineació dels principis que guien l'atenció de les professionals amb els de Housing First, traçant un camí de canvi important des del model d'escala.

4.2. Percepcions de canvi vinculades a la influència de Housing First

La menció explícita a canvis fruit de la influència de Housing First es dona entre les professionals d'habitatges d'inclusió, amb especial intensitat en l'entitat on, paral·lelament als habitatges d'inclusió, es desenvolupa un programa de Housing First pur. Provenients d'un model amb un itinerari molt traçat, les entrevistades manifesten percebre una evolució i obertura en la mirada vers la persona i reformulacions de la intervenció¹⁶.

La professional de major recorregut mostra com l'arribada de Housing First s'encaixa en una transició prèvia de qüestionament de la visió i els modes d'atenció, tant personal com col·lectiva al sector. Concretament, exposa la transformació de la norma com a instrument de treball primordial i d'aplicació estricte, en un punt de referència per l'acompanyament, d'aplicació flexible i contextualitzada. Igualment, exposa el canvi de posicionament professional des del tracte distant i dirigit, vers relacions properes i anivellades.

“et donen un altre tipus de seguretats amb la qual la norma deixa de ser tan important i és més una referència” “la relació amb les persones l'he anat com més

¹⁶ En paraules d'una de les professionals entrevistades: “hi ha com un qüestionament i una reflexió al voltant de tot això, algunes entitats ho agafen de manera més generalitzada, altres a lo millor fan projectes concrets, altres no canvien però sí que [...] hauríem de veure els professionals com es mouen, encara que sigui per un model d'escala, com et mous tu en aquest model d'escala abans i després. Jo crec que aquí sí que hi ha hagut una diferencia” (professional A1).

igualant en aquest sentit, sense perdre de vista que jo tinc una funció professional” (professional A1).

Resulta rellevant la visió de la professional incorporada en plena irrupció del Housing First, ja que expressa la dicotomia entre rigidesa i flexibilitat dels dos models. Mentre el model d’escala posiciona a la professional des de la seguretat de controlar el procés, la metodologia Housing First implica treballar amb la incertesa, ja que es dona la llibertat de decisió a l’usuari/ària. Quant a la professional incorporada directament en una perspectiva de Housing First, remarca la dificultat d’adaptació a cedir espai de decisió i acompanyar les eleccions resultants.

“jo estic al mateix [nivell] i, per tant, si ell fa un pas, jo el faré, que no el fa, ens quedarem aquí i si fa enrere, tirarem enrere per després tornar endavant. [...] Això a mi al principi em va costar” (professional A3).

Amb relació als canvis en el servei, la influència de Housing First ha suposat l’obertura d’habitatges a perfils de major complexitat com és el consum actiu de substàncies. Tot i les resistències prèvies, l’èxit de la nova metodologia amb aquest perfil suscita un replantejament que obre la porta a persones que no complien el requisit d’abstinència o que havien esgotat altres vies.

“influències com el Housing First i el Housing Led ens han ajudat a canviar [...] nosaltres fa uns anys no ens plantejàvem tenir a gent en consum actiu en els nostres habitatges, [...]ens ha anat bé plantejar-nos fer un canvi de mirada i poder donar oportunitat a les persones que sí que tenen un consum actiu” (professional B).

En les institucions, les professionals perceben el canvi de l’aposta per recursos d’allotjament bàsic cap a solucions habitacionals de major normalització.

“S’ha obviat tota la part de començar per donar un recurs habitacionals i a partir d’aquí començar a treballar. Ara sembla que s’han adonat [les administracions] que aquesta és la solució, però ja fa temps que veiem que és la solució.” (professional E).

D’altra banda, emergeixen percepcions de canvi motivades per altres factors, sense menció explícita a Housing First, com la suma d’experiència i coneixement, el moment vital propi i la proximitat a les històries personals que modulen la visió de les professionals i incrementen la comprensió. És rellevant en aquesta evolució la inquietud

de les professionals per la reflexió i qüestionament dels propis modes d'atenció unida a la inclinació per la formació continua: “el mundo laboral no te obliga a actualizarte [...] hay una parte como más personal, de inquietud personal, por la que te actualizas.” (professional D).

Així, les professionals exerceixen d'actors de canvi propiciant noves formes d'atenció i la transformació dels equipaments, mentre que paral·lelament l'ampliació de serveis permet l'obertura a una atenció més integral i de seguiment. El treball interdisciplinari, l'atenció en àrees diverses com salut, justícia o dependència i la construcció de visions i pràctiques col·lectives als equips són altres dels factors d'evolució mencionats.

Com a actors de canvi institucionals destaquen entitats capdavanteres, així com el rol de l'Ajuntament, també membre de la XAPSLL. Es fa menció al seu personal sensibilitzat, a la voluntat de trobar solucions habitacionals i a la disponibilitat de donar suport amb els recursos i poder que li són propis.

“Aleshores és com anant de la mà totes aquestes entitats juntament amb l'Ajuntament [...] ens ajuda també a poder reivindicar i reclamar coses que ens falten a les entitats que atenem a persones sense llar, ja sigui des de lo públic com des de lo privat.” (professional B).

La coordinació en xarxa és posada en relleu com a tecla de millora essencial, tant entre les entitats com amb Serveis Socials i altres àmbits d'atenció on cal fer encara un treball.

4.3. Obstacles i resistències a l'aplicació dels principis de Housing First

Si bé s'han produït avenços en la incorporació de principis de Housing First, la seva aplicació es troba limitada per un seguit d'elements condicionants.

La problemàtica entorn de l'habitatge, peça clau de la metodologia, es manifesta com a obstacle en quatre direccions simultànies: la prevenció, la sortida, l'aplicació de Housing First i la perspectiva de drets. Quant a la prevenció, la manca d'habitatge públic i d'una borsa efectiva d'habitatge protegit, juntament amb la dificultat d'accés i la manca de regulació del mercat ordinari, incrementen l'exclusió residencial i la situació de

sensellarisme. En segon lloc, aquestes mateixes condicions dificulten, o quasi impossibiliten en molts casos, una sortida normalitzada i autònoma, alhora que allarguen l'estada als equipaments: “s’hauria de veure què està passant perquè una persona que ha fet tot un procés surti d’aquest procés i no tingui un espai propi si no és amb un re-lloguer” (professional C).

En relació amb l’aplicació de Housing First la manca d’habitatge públic limita la separació contractual, en tant que les professionals que realitzen l’acompanyament són també gestores de l’allotjament, debilitant el principi de l’habitatge com a dret incondicionat.

L’ús de pisos compartits més enllà del nucli familiar limita la normalització dels habitatges d’inclusió i l’aplicació de Housing First, ja que la llar no és de possessió exclusiva ni garanteix la plena privacitat. Per la seva part, les professionals del CPA i l’equipament de baixa exigència exposen que el condicionament estructural dels edificis disponibles limita l’adequació de l’espai físic a nous principis. Consideren que modificar-ne l’estructura afavoriria la dignificació d’espais i la intimitat, però minvaria la capacitat d’acollida residencial.

“las personas no tienen una intimidad, son habitaciones compartidas, baños compartidos” “la estructura del edificio no te permite a lo mejor hacer habitaciones individuales, dobles o triples, te lo permite hacer, pero entonces claro atiendes a 15 personas.” (professional D).

A més, l’escassetat de recursos, tant al propi equipament com als serveis externs, perpetua lògiques de mèrit afeblint la perspectiva de drets: “es importante utilizar bien los recursos, que hay pocos y hay que darles un buen uso. Entonces derivas a los que están haciendo realmente un cumplimiento” (professional D). En darrer lloc, la situació habitacional minva la perspectiva de l’habitatge com a dret humà i l’exercici d’aquest.

La carència de recursos d’atenció psicològica i l’escassa cobertura de la xarxa de salut mental obstaculitzen la recuperació de les persones amb trajectòries complexes.

“El sistema de atención entre los CAS [Centre d’Atenció i Seguiment a les drogodependències] y los CSMA [Centre de Salut Mental d’Adults] tiene que evolucionar [...]. No puede ser que una persona que tiene un problema de adicción

su atención sea ir a ver un psiquiatra cada mes y medio, tres meses, hablar diez minutitos, renovar la pauta y ya está.” (professional D)

Aquesta mancança és a voltes coberta per les educadores socials anant més enllà de la seva formació, capacitat i responsabilitats laborals.

“jo soc educadora, jo no tinc formació clínica, tinc la que he anat fent perquè he anat necessitant i sé lo bàsic, però jo no soc psiquiatra ni soc psicòloga, ni és la meva feina ser psiquiatra o psicòloga, la meva feina és que si algú ho necessita arribi a aquest gent.” (professional C)

A més l'enfocament dels serveis cap al tractament farmacològic col·lideix amb la visió d'atenció integral que descansa en els principis de Housing First, així com la falta de coordinació entre els centres d'atenció a la drogodependència i els serveis de salut mental afegeix complexitat a la reducció de danys en perfils de patologia dual.

El canvi de principis i enfocaments a la xarxa d'atenció al sensellarisme no s'ha vist acompanyat per un canvi de visió en la resta de serveis públics. Els prejudicis i estigmatització presents en recursos externs juntament amb la lògica d'estandardització, afebleix l'apoderament i responsabilitat de la persona que es busca construir des de l'acompanyament.

“Aconseguir que una persona que porta vint anys que no va al metge entengui que ha d'anar al metge i vagi al metge és molta feina. Si després jo arribo al metge i no em tracten bé, no el volen atendre, no ens han avisat que s'ha anul·lat la visita, a mi em tiren pel terra molta feina feta, moltíssima” (professional C)

La planificació centrada en la persona es veu obstaculitzada per la burocràcia i la saturació dels serveis. El pla treball, les necessitats i ritme de la persona es descompassa amb la realitat pels tràmits i terminis que alenteixen processos, donant lloc a modificacions indesitjades, allargant estades o incrementant la desmotivació.

“[...] t'agradaria que un procés anés d'una forma o acompanyar amb una intensitat i cada dia et topes amb que ara no puc fer això, perquè no m'ho permeten, ara no puc anar a metge així, perquè això no ho podem fer” (professional A2).

L'obstacle és més assenyalat quan es tracta de persones migrades, ja que s'incrementa la dificultat d'accés a prestacions i recursos per la manca de permisos i la duresa de les polítiques d'estrangeria.

En el terreny econòmic, les limitacions de recursos fan que les entitats es trobin cuidant la tensió entre la sostenibilitat dels programes i la qualitat de l'atenció: "Aquí ha d'haver-hi un equilibri i això a vegades significa haver de renunciar a certa part de l'acompanyament perquè l'estructura funcioni." (professional A1). Aquesta renúncia també ve instigada per la dependència a les subvencions i concertacions públiques amb les quals es perd marge de decisió i d'innovació.

"a no ser que tinguis una part de finançament privada molt potent, estàs condicionada també a les subvencions i a les concertacions públiques i això determina molt la feina que pots fer [...]. Per tant, aquí es perd una part de llibertat o del model que nosaltres volem aplicar perquè al final qui paga mana, per dir-ho així. Cada cop les entitats tenim menys capacitat de fer per nosaltres mateixes també." (professional A1)

Per altra banda, es posa de manifest que el finançament privat actual no resulta prou potent i que caldria estimular la inversió a través de la sensibilització empresarial. Finalment, en el pla general de polítiques socials dèbils i precarietat estructural del mercat de treball i l'habitatge, les professionals veuen clars obstacles a la recuperació de l'autonomia i, per tant, que els processos treballats portin a una sortida emancipada i efectiva.

4.4. Vivència de la professió i posicionament en el debat entre models

L'anàlisi desenvolupada parteix de la conceptualització de les professionals com a peça clau de la innovació metodològica. Les entrevistes han permès posar de manifest la importància de la motivació vocacional, expressada de forma reiterada i que es plasma en les següents situacions.

Totes les entrevistades manifesten satisfacció per l'aprenentatge ampli i continu que suposa l'atenció i acompanyament proper a persones amb orígens, vivències i problemàtiques diverses. Si bé aquest aprenentatge és rellevant en aspectes tècnics i serveis diversos, també comprèn el desenvolupament d'habilitats relacionals i un treball emocional. Les professionals expressen viure l'alegria de facilitar un espai i procés on començar de nou la vida, però alhora exposen la duresa emocional de la seva tasca:

“treballem moltes vegades amb persones que estan al límit de la seva situació personal” (professional E) “gent que realment està molt malmesa, tenen molt de dolor i hi ha molt de sofriment darrere” (professional A2). Aquesta implicació i disponibilitat emocional juga també un fort paper en la definició dels seus valors i principis, ja que marca la proximitat de l’acompanyament i el mode d’atenció.

És d’obligada menció la vivència d’una manca de reconeixement i precarietat laboral que dificulta l’exercici ple dels seus principis i malmet el seu sentit vocacional. Mentre que unes posen l’accent en la falta de recursos humans i la fragilitat contractual, altres fan menció a la limitada promoció laboral i a la imatge social de ser serveis de caritat poc professionalitzats: “una pota del sistema de benestar que sempre està una mica com al marge” (professional A1). Per la precarietat mencionada es dona la sortida del sector de professionals valuoses perden uns coneixements i sabers acumulatius.

Quant al debat entre els dos models, les professionals expressen que si bé el Housing First va ser vist en un inici com la solució definitiva a l’erradicació del sensellarisme, sent cert que planteja millores i és efectiu amb perfils complexos, no es pot afirmar que doni una resposta final. En canvi, és vist com una tipologia més de recurs dins la cadena integrada de serveis al sensellarisme.

Les postures de les professionals s’inclinen vers un model híbrid on el model d’escala i Housing First es complementen donant resposta a perfils i necessitats diferents o a moments diversos de la persona. Es considera necessària la flexibilització dels serveis, mostrant consens entorn la inexistència d’un model vàlid per tothom: “com cadascú és diferent tu també acabes com modelant aquesta metodologia, intervenció, acompanyament...acabes fent en funció també de la persona que tens davant.” (professional A2)

Així doncs, el model híbrid passa per l’adaptació a la persona, per la possibilitat de ser mal·leables en la intervenció i l’acompanyament, aplicant diferents perspectives des d’un mateix professional i servei.

5. Conclusions

L'adopció de perspectives Housing First suposa un canvi de paradigma en els principis que regeixen el marc conceptual i d'atenció al sensellarisme. La seva irrupció es dona en un context de prevalença del model d'escala respecte al qual Housing First capgira la lògica d'actuació introduint l'habitatge sense condicions prèvies o procés. Si bé no s'ha donat una reformulació del sistema de serveis i polítiques de resposta, l'arribada de Housing First ha suscitat la creació de nous programes, seguint el model pur o versions Housing-Led, i la seva influència ha deixat canvis en l'atenció al sensellarisme des del model d'escala.

En concret la recerca assenyala que, per una banda, la introducció de principis de Housing First ha incrementat les zones d'incertesa o espais de llibertat. En el treball des del vincle i la relació, els professionals tenen l'autonomia per donar forma al suport socioeducatiu expressant-hi els seus principis d'atenció. Es posa de manifest entre les entrevistades la transició de la rigidesa i seguretat de la norma fixa d'aplicació inequívoca, propi del model d'escala, a la flexibilitat i incertesa de l'acompanyament centrat en la persona, introduïda amb la influència de Housing First.

Per altra banda, els actors o professionals dels serveis perfilen el programa i la intervenció des de la seva conducta i "racionalitat situada" que els posiciona davant la influència de noves perspectives amb porositat o hermetisme per fer seus uns o altres principis que perfilaran el mode d'acció.

Aquest posicionament davant de la innovació ve determinat, en primer lloc, pel marc del model d'escala des de la qual es rep la influència de Housing First. Segonament, destaca un qüestionament previ de les pròpies pràctiques i visions tant en l'àmbit individual com col·lectiu, així com la reflexió sobre les limitacions del model d'escala. En tercer lloc, s'hi suma la motivació laboral i vocacional, el compromís social i la vinculació emocional de les professionals amb el sector. Conjuntament, la resistència de dinàmiques prèvies amb l'estímul del qüestionament i la motivació vocacional configuren el terreny de rebuda dels principis de Housing First.

Tanmateix, la socialització i influència de la metodologia no es dona de manera homogènia, sinó que s'observen dues pautes de diferenciades. En primer lloc, els espais de contacte de les professionals amb Housing First es redueixen quan més s'allunya el

projecte d'oferir habitatges normalitzats. En segon lloc, es dona una lògica dimensional en què les professionals d'entitats amb major estructura i presència a xarxes de coordinació, reben més referències i influència de la metodologia que les d'entitats amb menors recursos humans i dificultat de participació en espais externs.

En suma, la socialització amb Housing First és resultat de la combinació de tres elements principals; la participació en xarxes de coordinació i treball conjunt, la predisposició dels professionals a la formació continua i reflexió entorn dels propis modes d'atenció i, com a factor contrarestant, la precarietat del sector amb alts volums de treball i escassos recursos disponibles.

Globalment es pot afirmar que hi ha un alineament dels principis de les treballadores amb els de Housing First, tant en els habitatges d'inclusió com en el recurs de baixa exigència i el Centre de Primera Acollida (CPA). Aquests darrers mostren més deixos del model d'escala, però des de la tipologia de servei i tenint en compte la baixa familiarització amb la metodologia, és destacable una visió de centralitat de la persona i perspectiva de drets.

De manera generalitzada s'afirma la centralitat de l'habitatge com a espai d'estabilitat emocional i personal des del qual iniciar processos de canvi i el principi del dret a l'habitatge com a dret humà. Igualment, es treballa fomentant el compromís actiu sense coercions, posant a la persona al centre de la intervenció per facilitar la seva recuperació i increment de l'autonomia. Així mateix, no s'exigeix l'abstinència del consum de substàncies i/o alcohol sinó que s'enfoca des de la reducció de danys.

Entre els principis de Housing First restants es presenta una incorporació parcial o matisada. Si bé no es dona una limitació temporal fixa, sí destaca una concepció lineal dels recursos com a espais de pas o transició en el procés de millora. Quant al principi d'elecció i control per la persona usuària, hi ha consens entorn de la facilitació d'espais de decisió, a la cessió de la responsabilitat i protagonisme a la persona. No obstant, als CPA i als equipaments de baixa exigència es dona una aproximació més directiva, certa visió tutelar i menor autonomia. Finalment, la separació contractual als habitatges d'inclusió es veu afectada per la gestió de l'habitatge en mans de la mateixa entitat i professional que realitza l'acompanyament i, en alguns casos, es vincula l'habitatge amb el suport de manera explícita com a part de la normativa.

Així doncs, si bé els principis s'alineen, les pautes de treball i normes retenen elements del model d'escala i limiten la posada en pràctica dels postulats de Housing First. En

definitiva, es pot afirmar que els principis i valors han pres aproximacions de la nova metodologia, mentre el model general dels serveis d'atenció al sensellarisme de Barcelona segueix sent el d'escala. Per tant, es valida la hipòtesi que expressa la convivència de principis de Housing First en un model d'atenció enfocat des de la perspectiva d'escala.

Quant a l'observació de percepcions de canvi vinculades a la influència de Housing First es pot afirmar que es detecten canvis en l'ús de la norma, en el tracte i relació des del que parteix l'acompanyament i en l'atenció a perfils de major complexitat. A més, s'aprecia un canvi institucional vers l'afavoriment de solucions habitacionals més normalitzades.

Si bé es pot validar la segona hipòtesis en el cas de les professionals de pisos d'inclusió, ja que la introducció dels principis de Housing First altera les pràctiques donant lloc a noves formes d'atenció, en el cas del CPA i l'equipament de baixa exigència no hi ha una vinculació directa del canvi amb la nova metodologia. Tanmateix, s'observen modificacions com la dignificació del servei i el tracte més personalitzat impulsats per altres factors com la reflexió interna i la suma d'experiència en el sector.

Cal puntualitzar que no tota influència rebuda de Housing First és incorporada en la perspectiva i intervenció dels professionals; es valida la tercera hipòtesi la qual afirma que recursos i processos condicionants a la implementació limiten la posada en pràctica completa dels principis adquirits.

En conjunt es presenten obstacles i resistències en l'àmbit de l'habitatge que limiten la prevenció, dificulten la sortida del sensellarisme, s'interposen a l'aplicació de la separació contractual i a la perspectiva de l'habitatge com a dret humà. La carència de recursos d'atenció i d'allotjament perpetua lògiques de mèrit en la intervenció i, juntament amb les dificultats burocràtiques, alenteix processos descompassant el ritme del pla de treball i de les necessitats de les persones. Davant resistències i reptes a la innovació com els mencionats, s'apliquen mecanismes que fomenten l'alineació de principis com la coordinació en xarxa i els espais de supervisió i formació col·lectiva dins els equips de treball de les entitats.

Més enllà dels objectius plantejats en l'estudi es constata en les professionals la preferència per l'establiment d'un model híbrid on Housing First s'incorpori com a tipologia de recurs dins la cadena integrada de serveis actuals. Així, ambdues metodologies es complementen donant resposta a perfils i necessitats diferents. Igualment

les professionals exposen com a accions de millora l'obertura de nous recursos físics acompanyats de recursos humans amb sòlida formació, reduint la precarietat actual del sector i oferint solucions enfocades a les necessitats manifestes de les persones sense llar, les professionals i el sistema d'atenció. Així mateix, és primordial el desenvolupament, implementació i assignació de pressupost dels plans i estratègies estatals i autonòmics, juntament amb el reforç de les polítiques socials i de benestar.

6. BIBLIOGRAFIA

- Ajuntament de Barcelona. 2017. *Pla de lluita contra el sensellarisme de Barcelona 2016-2020*. Àrea de Drets Socials de l'Ajuntament de Barcelona. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxius-documents/pla_lluita_sensellarisme_barcelona_2016-2020.pdf [Darrer accés: juliol de 2021]
- Ajuntament de Barcelona i XAPSELL. 17 de maig de 2018. *El Recompte 2018 comptabilitza 956 persones dormint al carrer i 2.099 allotjades en equipaments* [comunicat de premsa]. Disponible a: <https://ajuntament.barcelona.cat/premsa/2018/05/17/el-recompte-2018-visualitza-956-persones-dormint-al-carrer-i-2-099-allotjades-en-equipaments/> [Darrer accés: juliol de 2021]
- Amore, Kate, Michael Baker, i Philippa Howden-Chapman. 2011. The ETHOS Definition and Classification of Homelessness: An Analysis. *European Journal of Homelessness* 5 (2): 19-37.
- Arrels Fundació. 26 d'octubre de 2020a. *70 parells de sabates per no donar l'esquena al record*. Disponible a: <https://www.arrelsfundacio.org/69-parells-de-sabates-per-no-donar-lesquena-al-record/> [Darrer accés: juny de 2021]
- Arrels Fundació. 2020b. *Viure al carrer a Barcelona. Radiografia d'una ciutat sensellar*. Disponible a: <https://www.arrelsfundacio.org/informe-viure-al-carrer-2020/> [Darrer accés: agost de 2021]
- Baptista, Isabel. 2014. Re-inventing Soft Governance Mechanisms in the Field of Social Inclusion: Learning from the Europeanisation of Homelessness Policy ?. *European Journal of Homelessness* 8 (2): 261-69.
- Benjaminsen, Lars i Marcus Knutagård. 2016. Homelessness Research and Policy Development: Examples from the Nordic Countries. *European Journal of Homelessness* 10 (3): 45-66.

- Busch-Geertsema, Volker. 2010. Defining and measuring Homelessness. p. 19-39 a *Homelessness Research in Europe: Festschrift for Bill Edgar and Joe Doherty*, editat per E. O'Sullivan, V. Busch-Geertsema, D. Quilgars, i N. Pleace. Brussels: FEANTSA.
- Comitè Europeu de les Regions. 25 de juny de 2014. Opinion of the Committee of the Regions. A European homelessness strategy. *Official Journal of the European Union*. Disponible a: <https://op.europa.eu/s/qyC3> [Darrer accés: juny de 2021]
- Matulič Domandžič, María Virginia, Carles Cabré, i Albert García. 2016. L'atenció a les persones sense llar a la ciutat de Barcelona: una mirada històrica i de futur. *Barcelona Societat* 20 (Novembre): 59-77.
- Matulič Domandžič, María Virginia. 2015. *Procesos de inclusión social de las personas sin hogar en la ciudad de Barcelona: relatos de vida y acompañamiento social* [Tesi de doctorat, Universidad de Barcelona]. Dipòsit Digital de la Universitat de Barcelona. Disponible a: <http://hdl.handle.net/2445/102104> [Darrer accés: agost de 2021]
- Farha, Leilani. 2016. Sensellarisme: Crisi de drets humans. *Barcelona Societat* 20 (Novembre): 8-15.
- FEANTSA. 2005. *Tipología europea de sin hogar y exclusión residencial*. Disponible a: https://www.feantsa.org/download/ethos_spain-24518105836657575492.pdf [Darrer accés: juny de 2021]
- FEANTSA. 2012. *On the Way Home? FEANTSA Monitoring Report on Homelessness and Homeless Policies in Europe*. Disponible a: https://www.feantsa.org/download/on_the_way_home-16908290734892551038.pdf [Darrer accés: juny de 2021]
- Fitzpatrick, Suzanne. 2005. Explaining homelessness: a critical realist perspective. *Housing, Theory and Society* 22 (1): 1-17.
- Fondation Abbé Pierre i FEANTSA. 2020. *Fifth overview of housing exclusion in Europe 2020*. Brussels: FEANTSA i Fondation Abbé Pierre.

- Fortea, Carme i Lourdes Herruz. 2017. Primer la Llar: aplicació del model Housing First en la ciutat de Barcelona. Primeras reflexiones. *Zerbitzuan* 64 (Diciembre): 239-53.
- Gaboardi, Marta, Michela Lenzi, Francesca Disperati, Massimo Santinello, Alessio Vieno, Aurélie Tinland, Maria J. Vargas-Moniz, Freek Spinnewijn, Branagh R. O'Shaughnessy, Judith R. Wolf, Anna Boksztanin, Roberto Bernad, Ulla Beijer, José Ornelas, Marybeth Shinn, i HOME-EU Consortium Study Group. 2019. Goals and principles of providers working with people experiencing homelessness: A comparison between housing first and traditional staircase services in eight European countries. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 16 (9).
- Gobierno de España. 2015. *Estrategia Nacional Integral para personas sin hogar 2015.2020*. Disponible a:
<https://www.mscbs.gob.es/ssi/familiasInfancia/ServiciosSociales/EstrategiaPersonasSinHogar.htm> [Darrer accés: juliol de 2021]
- Housing First Guide Europe. 2016. *Guía Housing First Europa*. Disponible a:
<https://housingfirsteurope.eu/assets/files/2016/11/Gui%CC%81a-Housing-First-Europa.pdf> [Darrer accés: agost de 2021]
- INE. 2012a. *Encuesta a las personas sinhogar. 2005 y 2012*. Madrid: Instituto Nacional de Estadística.
 (https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176817&menu=ultiDatos&idp=1254735976608). [Darrer accés: juliol de 2021]
- INE. 2012b. *Personas sin hogar por sexo y comunidad autónoma de ubicación del centro. Encuesta a las Personas sin Hogar 2012*. Madrid: Instituto Nacional de Estadística.
 (https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?path=/t25/p454/e02/a2012/l0/&file=01004.px#!tabs-grafico). [Darrer accés: juliol de 2021]
- de Inés, Ana, Grecia Guzmán, Maria Verdaguer, i Mafe Contreras. 2019. *Diagnosi 2019. El sensellarisme a Barcelona. Evolució i joves en situació de sensellarisme*. Disponible a:
http://www.bcn.cat/barcelonainclusiva/ca/2019/11/Diagnosi_sensellarisme_2019_WEB.pdf [Darrer accés: agost de 2021]

- Llobet, Marta i Manuel Aguilar. 2016. El Housing First. El dret a l'habitatge dels més vulnerables. *Barcelona Societat* 20 (Novembre): 16-32.
- Manning, Rachel M. i Ronni Michelle Greenwood. 2019. Understanding Innovation in Homeless Service Provision: A Study of Frontline Providers' Values-Readiness for Change. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research* 46 (5): 649-59.
- Marpsat, Maryse. 2005. *Beyond literal homelessness* [presentat a 5th Constructing Understandings of Homeless Populations (CUHP) Workshop. 21-22 d'abril de 2005, Milà. Italia.
- Olivet, Jeffrey, Sarah McGraw, Megan Grandin, i Ellen Bassuk. 2010. Staffing challenges and strategies for organizations serving individuals who have experienced chronic homelessness. *Journal of Behavioral Health Services and Research* 37 (2): 226-38.
- Pleace, Nicholas, Isabel Baptista, Lars Benjaminsen, i Volker Busch-Geertsema. 2018. Homelessness Services in Europe. *EOH Comparative Studies on Homelessness* 8:1-103.
- Sales, Albert. 2014. *El delito de ser pobre. Una gestión neoliberal de la marginalidad*. Barcelona: Icaria.
- Sales, Albert. 2015. How Many Homeless People Live in Spain? Incomplete Sources and Impossible Predictions. *European Journal of Homelessness* 9 (2): 215-31.
- Sales, Albert. 2019. *Qui dorm al carrer a Barcelona? Característiques de la població sense sostre de la ciutat segons les dades dels equips municipals d'intervenció social a l'espai públic*. Disponible a:
<https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu-documents/qui-dorm-al-carrer-a-barcelona.pdf> [Darrer accés: juliol de 2021]
- Síndica de Greuges de Barcelona. 2020. *El sensellarisme a la ciutat de barcelona*. Disponible a:
<https://www.sindicabarcelona.cat/wp-content/uploads/2020/11/sensellarisme.pdf> [Darrer accés: agost de 2021]

Subirats, Joan, Peter Knoepfel, Corinne Larrue, i Frédéric Varone. 2008. *Análisis y gestión de políticas públicas*. Barcelona: Editorial Ariel.

Tosi, Antonio. 2010. Coping with Diversity. Reflections on Homelessness in Research in Europe. p. 221-36 a *Homelessness Research in Europe: Festschrift for Bill Edgar and Joe Doherty*, editat per E. O'Sullivan, V. Busch-Geertsema, D. Quilgars, i N. Pleace. Brussels: FEANTSA.

Uribe, Joan. 2014. *Del carrer a la llar. Housing First com a model d'intervenció i la seva aplicació a Barcelona*. Esplugues de Llobregat: Ediciones San Juan de Dios - Campus Docent.

XAPSLL. 2017. *Memòria Anual de la XAPSLL 2017*. Disponible a:
https://sensellarisme.cat/wp-content/uploads/Memoria_2017_XAPSLL.pdf [Darrer accés: juliol de 2021]

7. ANNEX

Annex 1: Tipologia Europea de Sensellarisme i Exclusió Residencial

(Categories ETHOS)

Taula 3: TIPOLOGIA EUROPEA DE SENSELLARISME I EXCLUSIÓ RESIDENCIAL				
Categoria Conceptual	Categoria operacional		Situació de sensellarisme o exclusió residencial	
SENSE SOSTRE	1	Viure en un espai públic (sense domicili)	1.1	Espai públic o exterior
	2	Pernoctar en un alberg i/o forçat a passar la resta del dia en un espai públic	2.1	Alberg nocturn
SENSE LLAR	3	Estada en centres de serveis o refugis (hostals per a sense llar que permeten diferents models d'estada)	3.1	Alberg per persones sensellar
			3.2	Allotjament temporal
			3.3	Allotjament de suport transitori
	4	Viure en refugis per a dones	4.1	Allotjament en alberg per a dones
	5	Viure en allotjaments temporals reservats per a immigrants i sol·licitants d'asil	5.1	Allotjament temporal en un centre d'acollida
			5.2	Allotjament per a treballadors migrants
	6	Viure en institucions; presons, centres d'atenció sanitària, hospitals, etc. sense tenir on anar.	6.1	Institucions penals
			6.2	Institucions mèdiques
			6.3	Institucions/llars infantils
	7	Viure en allotjaments de suport (sense contracte d'arrendament)	7.1	Centre residencial per a persones grans sense llar
			7.2	Allotjament amb suport per a persones que han escollit estar sense llar
HABITATGE INSEGUR	8	Viure en un habitatge sense títol legal (viure temporalment amb familiars o amics de manera involuntària, viure en un habitatge sense contracte d'arrendament – s'exclouen els ocupes)	8.1	Temporalment residint amb familiars o amics
			8.2	Sense (sub)arrendament legal
			8.3	Ocupació il·legal de terrenys
	9	Notificació legal d'abandonament de l'habitatge	9.1	Ordres legals de desallotjament operatives (lloguer)
			9.2	Ordres legals de re-posseió per part de l'hipotecari

	10	Viure sota l'amenaça de violència per part de la família o de la parella	10.1	Incidents registrats per la policia
HABITATGE INADEQUAT	11	Viure en una estructura temporal o xabola	11.1	Cases mòbils
			11.2	Edifici no convencional
			11.3	Estructura temporal
	12	Viure en un habitatge no apropiat segons la legislació estatal	12.1	Habitatge ocupat no apte per habitar
	13	Viure en un habitatge massificat	13.1	Norma nacional més alta de sobreocupació
Font: elaboració pròpia a partir de FEANTSA (2005) i Busch-Geertsema (2010).				

Annex 2: Guió de l'entrevista

Context de l'entitat i personal

- Com, quan i on vas començar a treballar en el sector de l'atenció a les persones sense llar?
- Quant temps portes a l'entitat on treballes actualment?
- Quina és la seva formació de base i especialització?
- Em podries fer cinc cèntims sobre l'entitat i el projecte en el qual treballes?
- Em podries explicar el teu dia a dia amb relació a l'atenció a les persones sense llar?

Bloc I: Conjunt personal de valors i principis que guien el seu mode l'atenció al sensellarisme

- Com explicaries la problemàtica del sensellarisme a algú que no n'ha sentit gaire a parlar? I quines són les causes que porten a una persona a la situació de sense llar?
- Quines consideres que són les qualitats més importants que ha de tenir un/a treballador/a que atén a persones sense llar?
- Personalment, quins diries que són els teus objectius i les teves motivacions en el dia a dia atenent a persones sense llar?

Bloc II: Vinculació amb els principis del model d'escala i del Housing First

- Què creus que necessita una persona en situació de sense llar quan arriba per primera vegada al servei?
- Quin és el rol que esperes que tingui la persona usuària del servei al llarg del període que és atesa?
- Quins consideres que són els requisits o obligacions a complir per part de la persona usuària?
- Com valoren els diferents models d'atenció al sensellarisme?
- Quina és la teva visió del Housing First en comparació amb altres programes?

Bloc III: Obstacles i resistències en la posada en pràctica dels principis i valors

- Quins són els factors externs que creus que influeixen més en com atens dia a dia a les persones sense llar?
- Creus que hi ha diferències entre el mode ideal en que desitjaries atendre i les possibilitats reals que tens?
- Quins són els obstacles amb els que et trobes per arribar al que consideraries ideal?

Bloc IV: Percepció del canvi personal de valors, principis i pràctiques

- Consideres que la teva visió sobre el sensellarisme ha canviat en el temps que porta treballant al servei d'atenció? Arran d'alguna experiència, formació, etc.?
- Creus que el teu mode de treball, rol i forma d'atendre ha canviat?
- Sabries identificar els motius o factors que han propiciat aquests canvis?

Bloc V: Percepció sobre el context social i institucional entorn del sensellarisme

- Com creus que la gent veu el sensellarisme? Penses que ha canviat el coneixement o la visió que es té?
- Consideres que hi ha hagut canvis en la perspectiva vers el sensellarisme per part de l'administració i institucions públiques?
- Mirant a futur, quina visió, valors o principis creus que facilitarien avançar en la mitigació del sensellarisme?
- Quines polítiques o canvis institucionals creus que son necessaris?

Annex 3: Graells de catalogació de les professionals entrevistades

PROFESSIONAL A1

Identificació del/la professional	Rol	Coordinador/a de projecte
	Antiguitat al sector	Llarga experiència
Categorització de l'entitat	Titularitat	Privada
	Caire	Religiós
	Tipus de recurs residencial	Habitatge d'inclusió social
	Finançament	Majoritàriament públic per subvenció
	Volum de persones ateses	35 persones en 11 llars

PROFESSIONAL A2

Identificació del/la professional	Rol	Atenció directa
	Antiguitat al sector	6 anys
Categorització de l'entitat	Titularitat	Privada
	Caire	Religiós
	Tipus de recurs residencial	Habitatge d'inclusió social
	Finançament	Majoritàriament públic per subvenció
	Volum de persones ateses	35 persones en 11 llars

PROFESSIONAL A3

Identificació del/la professional	Rol	Atenció directa
	Antiguitat al sector	Incorporació recent < 1 any
Categorització de l'entitat	Titularitat	Privada
	Caire	Religiós
	Tipus de recurs residencial	Habitatge d'inclusió social
	Finançament	Majoritàriament públic per subvenció
	Volum de persones ateses	35 persones en 11 llars

PROFESSIONAL B

Identificació del/la professional	Rol	Coordinador/a de projecte i atenció directa
	Antiguitat al sector	6 anys
Categorització de l'entitat	Titularitat	Privada
	Caire	Civil, tot i que d'origen religiós
	Tipus de recurs residencial	Habitatges d'Inclusió Social
	Finançament	Majoritàriament privat (67% ingressos propis i el 33% finançament públic)
	Volum de persones ateses	56 places d'allotjament en 25 pisos

PROFESSIONAL C

Identificació del/la professional	Rol	Coordinador/a de projecte i atenció directa
	Antiguitat al sector	7 anys
Categorització de l'entitat	Titularitat	Privada
	Caire	Civil, tot i certa vinculació a l'Església Catòlica de Barcelona
	Tipus de recurs residencial	Centre Residencial d'Atencions Bàsiques o de "baixa exigència"
	Finançament	Majoritàriament privat (25% de subvenció municipal)
	Volum de persones ateses	6 places residencials (reduïdes per covid)

PROFESSIONAL D

Identificació del/la professional	Rol	Coordinador/a de projecte i atenció directa
	Antiguitat al sector	13 anys
Categorització de l'entitat	Titularitat	Públic, servei prestat per entitat privada
	Caire	Civil
	Tipus de recurs residencial	Centre de Primera Acollida
	Finançament	Públic
	Volum de persones ateses	Capacitat residencial per 75 persones, reduïdes a 50 per covid

PROFESSIONAL E

Identificació del/la professional	Rol	Coordinador/a de projecte i atenció directa
	Antiguitat al sector	3 anys
Categorització de l'entitat	Titularitat	Privada
	Caire	Religiós
	Tipus de recurs residencial	Habitatges d'Inclusió Social
	Finançament	Majoritàriament privat
	Volum de persones ateses	23 persones en 6 pisos

PERSONA VOLUNTARIA F

Identificació del/la professional	Rol	Coordinador/a de projecte i atenció directa
	Antiguitat al sector	Llarga experiència
Categorització de l'entitat	Titularitat	Privada
	Caire	Religiós
	Tipus de recurs residencial	Habitatge d'acollida a famílies en risc d'exclusió residencial, escàs suport professional i seguiment.
	Finançament	Privat
	Volum de persones ateses	1 família

Taula resum de les característiques persones professionals entrevistades

Antiguitat al sector	Llarga experiència (> 10 anys)	3
	Mitjana-llarga experiència (entre 5 i 10 anys)	3
	Mitjana experiència (entre 5 i 1 any)	1
	Incorporació recent ($\leq$ 1 any)	1
Funció a l'entitat	Coordinació del projecte	1
	Coordinació del projecte i atenció directa	5
	Atenció directa	2

Annex 4: Document de consentiment informat

Es compta amb la cessió de drets de cadascuna de les persones entrevistades en aquest estudi mitjançant la compleció i signatura del següent model d'autorització:

Títol de l'estudi: “La introducció del Housing First a Catalunya i el seu efecte sobre l'enfocament dels serveis d'atenció al sensellarisme”

Màster en Polítiques Socials, Treball i Benestar, UAB

Si us plau, llegeix acuradament aquest document de consentiment abans de decidir-te a participar en aquest estudi.

En el marc del Treball de Final de Màster, aquesta investigació pren com a propòsit estudiar la influència del Housing First des del canvi de percepció del personal dels serveis d'atenció al sensellarisme.

La seva implicació consistirà en una entrevista semiestructurada d'una durada mínima de 30 minuts i aproximada d'1 hora.

Confidencialitat

Si decideixes participar-hi, la teva identitat es mantindrà confidencial i només els membres de l'equip de recerca tindran accés a les dades del projecte. Si fos el cas que s'haguessin de presentar cites en l'estudi, es farien servir sempre pseudònims preservant l'anonimat.

La persona investigadora mantindrà aquest consentiment informat en un lloc segur i el destruirà al cap de 5 anys un cop finalitzada la investigació.

Voluntarietat de la participació

La participació en aquest estudi és completament voluntària. No hi ha cap penalització per no participar-hi, ni cap mena de retribució a la implicació.

Dret a retirar-te de l'estudi

Tens el dret a retirar-te de l'estudi en qualsevol moment sense donar explicacions i sense conseqüències negatives; només ens ho has de comunicar per qualsevol mitjà.

Enregistraments i ús de testimonis

__Estic d'acord que s'enregistri en àudio l'entrevista amb objectius de recerca.

__Autoritzo que es facin citacions literals de les meves intervencions fent anònima la meva identitat.

__Autoritzo l'ús de les meves intervencions d'àudio per a finalitats de divulgació científica, sempre que s'articulin mecanismes per preservar la meva privacitat.

Persona de contacte

En cas de dubte o consulta pots contactar amb:

Marina Sampayo Cortés marina.sampayo@e-campus.uab.cat

Consentiment

__He llegit la informació sobre el projecte de recerca i he tingut l'oportunitat de fer preguntes, les quals se m'han respost satisfactòriament.

__Entenc que la informació anonimitzada (sense identificadors personals) d'aquest projecte serà adequadament tractada i emmagatzemada per la persona investigadora.

__Estic d'acord a participar-hi i he rebut una còpia d'aquest consentiment.

Nom i cognoms de la persona participant: _____

Signatura _____ Data: _____

Investigadora: Marina Sampayo Cortés

Signatura _____ Data: _____